

A SZAKMŰVELTSÉGRŐL

TÓTH ISTVÁN

A termelés mindenkor technikai színvonalában az egyik legdöntőbb tényező a szakműveltség struktúrájának alakulása. Az a hatalmas változás, amely a termelés technikai színvonalában világszerte kibontakozik, a szakműveltségben is minőségi változásokat előfeltételez, illetve idéz elő.

A tudományos-technikai fejlődés meggyorsítása hazánkban is szorosan hozzá tartozik a szocializmus teljes felépítéséhez, ezen belül pedig ágazatunknak is égető, napi, élő gondja, feladata. Ezért a szakműveltség alakulásának problematikája messze túllép a szűk értelemben vett termelési és szakképzési kérdések körén. Széles társadalmi jelentősége van! E problémák nem is csak a termelés technikai színvonalával állnak kölcsönhatásban, hanem közvetlenül vagy közvetve a különböző társadalmi (gazdasági, bérezési, demográfiai, foglalkoztatottsági stb.) tényezők egész sorával, annak egész komplexumával.

A címben is, meg a szövegben is használt „szakműveltség” kifejezést — mielőtt tovább boncolnám a témát — célszerű definiálni. Ezt annál is könnyebben tehetem, mert ugyanezt megtette az OMFB. Eszerint: a szakműveltség magába foglalja mindazt a szaktudást, gyakorlottságot, képességeket, valamint az általános műveltségnek mindazokat az elemeit, amelyek a mindenkor, társadalmilag és technikailag meghatározott, munkafunkciók ellátásához szükségesek.

Egyértelműen következik a definícióból, hogy a szakműveltség tehát különböző összetevőkből áll. Ezek az összetevők nem statikusak. A termelési eszközökben és eljárásokban, a munkás termelőfunkciójában bekövetkezett fordulatokkal, a tudomány fejlődésével összefüggésben változnak. Dinamikusan követik, illetve előkészítik e változásokat. E változások irányából, tendenciáiból állapíthatók meg az új típusú szakműveltség követelményei, azok a szükséges képzési, továbbképzési feladatok, amelyek arra irányulnak, hogy kellő időben és mértékben rendelkezésre álljon a megfelelően művelt munkaerő. Gondolom, az is egyértelmű és világos, hogy a vázoltak már a műszaki fejlesztés rövid és hosszú távú terveivel összhangban, ha úgy tetszik, annak részeként, foghatók fel. A leírtakból az is megállapítható, hogy a szakműveltség nem azonos a szakképzettséggel. A szakképzettséget elsősorban a termelés technikai színvonala és az erre épülő munkahelystruktúra határozza meg. Körébe tartozik:

- a szakismeretek szükséges terjesztése (természettudományos, műszaki, gazdasági stb.) és a
- munkafunkció ellátásához nélkülözhetetlen készségek (fizikai, pszichológiai, manuális begyakorlottság, a figyelem koncentráltasága, gyors reakcióképesség, döntési és elvonatkoztató képesség stb.).

A szakképzettség tehát önmagában is dinamikus jelenség. A szakismeretek

és a kapcsolódó készségek és képességek tartalma is együtt változik a termelési eszközökben és eljárásokban bekövetkező változásokkal. (Közvetlenebbül inkább a munkahely strukturális változásaival vannak összefüggésben.) Ebből az is következik, hogy a termelési funkció ellátásához közvetlenül szükséges szakismeretek köre és terjedelme nem azonos a szakképzés során megszerzett ismeretekkel. A szakismeretek, azaz a szakképzettség szintje és minőségi állapota döntő módon befolyásolja a termelés alakulását, hatékonyságát. A megkívántnál alacsonyabb szakképzési szinten álló dolgozók nem képesek jól ellátni feladataikat. Ennek hatása szervezetlenségben, a géppark, a szerszámok kihasználatlanságában, rongálódásában, a gyakori balesetekben jelentkezik, de káros hatással van a termelési folyamat egészére is, így természetesen a termelékenység csökkenéséhez vezet. (Sajnos konkrét példákat nem nehéz találni.) A termelés és szakképzettség ilyen összefüggése a szakmai továbbképzés rendkívül fontos szerepére utal. A szakismeretek állandó, korszerű szinten tartása meghatározó jelentőségű a termelés fejlesztésében, a termelékenység növekedésében. Elkerülhetetlen ezért, hogy a gazdálkodó szervek biztos és pontos ismeretekkel rendelkezzenek munkaerő-állományuk tényleges szakképzettségéről. (A termelési-irányítási funkciók betöltéséhez szükséges szakképzettségről, a fennálló hiányokról, a várható — fejlesztési tervekkel összhangban álló — lényeges szükségletekről stb.)

Szólni kell a szakműveltség és az általános műveltség összefüggéseiről is. A szakműveltséghez ugyanis elválaszthatatlanul hozzá tartoznak az általános műveltségnek azok az elemei, amelyekre, mint általános alapokra, a szakműveltség épül. Így pl. az írni-olvasni tudás, a természettudományos, a társadalomtudományos, bizonyos egészségügyi és egyéb alapismeretek nélkül kellően alkotóképes szakműveltségről, szakképzettségről nem beszélhetünk. Napjaink gyakorlatában mind nyilvánvalóbbá válik; a magasabb fokú szakképzettség megfelelő általános képzettséget kíván. A szaktudás konvertálhatóságának előfeltétele a korszerű általános műveltség.

Természetesen hozzá tartoznak a szakműveltséghez a politikai, erkölcsi, világnézeti és egyéb ideológiai faktorok is. A dolgozók munkához való viszonya, pszichikai arculata, politikai öntudata és társadalmi felelősségérzete — mindezek túlmutatnak a szorosán vett szaktudáson — a termelést közvetlenül vagy közvetve befolyásoló tényezőkként jelennek meg.

Ide tartozik, ezért ugyancsak szólni kell röviden a termelési és szakmasztruktúra változásának főbb összefüggéseiről is. Ugyanis hosszabb távon a munkaerő foglalkoztatási és szakmasztruktúrája a termelési struktúrával kölcsönhatásban változik. E változással párhuzamosan alapvető változás megy végbe a munka jellegében, tartalmában is. Népgazdasági szinten, de különösen a még nem „beállt” ágazatokban, illetve a gazdaságirányítási, a műszaki és természettudományos szakmákban növekszik a magasabb képzettséget igénylő foglalkozások köre. Ez vonatkozik a fizikai munkakörökre is! (Csökken a segédmunkásarány.)

A tudományos-technikai forradalom időszakában meggyorsul a megszerzett ismeretek elavulásának tendenciája. Ezt felismerve a nevelés, képzés és továbbképzés jelenleg ismert rendszere gyökeresen átalakul. E változás részben azzal jellemezhető, hogy az iskolai nevelés és képzés alapvetően arra irányul, hogy az embereknek megfelelő általános alapot nyújtsanak a gyors változásokhoz való adaptációhoz, a továbbtanuláshoz, másrészt biztosítja a rendszeres átképzés és továbbképzés feltételeit. (A tantervi, az oktatási reformok okai is a mondotakra vezethetők vissza.)

A szakműveltséggel kapcsolatban még sok mindenről lehetne szólni, de az nem egy ilyen rövid tájékoztató keretében tartozik.